

Ondanks deze tekortkomingen is dit een boeiende en geslaagde poging tot Europese geschiedschrijving. Het omvat grote territoria, het bevat veel interessante ideeën en vele zijn goed uitgewerkt in een relevant en verrijkend vergelijkend perspectief. Zondermeer een mooie en aan te bevelen synthese. Zou dit een vertaling in het Engels halen?

Petra van Dam
Vrije Universiteit Amsterdam

Goffe T. Jensma, *De gemaskerde God. François HaverSchmidt en het Oera Linda-boek* (Zutphen: Walburg Pers, 2004) 467 p. ISBN 9057303442. Tevens verschenen als proefschrift aan de Rijksuniversiteit Groningen 2004.

Aan het eind van de jaren 1860 dook in de kringen van het Fries Genootschap een manuscript op. Het was geschreven in een onbekend, maar niet onontcijferbaar schrift. Integendeel, het manuscript zelf bevatte een pagina waarin het alfabet waarin het geschreven was uit de doeken werd gedaan. De taal was eveneens onbekend, maar kon begrepen worden door diegenen die het Oud-Fries machtig waren, zoals nogal wat werkende leden van het Fries Genootschap.

Naar eigen zeggen bestond het manuscript uit een reeks teksten, geschreven tussen 2000 voor onze jaartelling en 1256. Deze waren doorgegeven en herhaaldelijk overgeschreven door leden van de familie Over de Linden. Bij een telg van die familie, de timmerman Cornelis over de Linden in Den Helder, was het manuscript opgedoken. De teksten zijn van allerlei aard: inleidingen, verhalen, wetgeving, geschiedschrijving, een reisverslag. Samen geven zij het beeld van een verloren matriarchale samenleving, waarin de volgelingen van Frya en Finda het met elkaar aan de stok hebben. De volgelingen van Frya, de Friezen, weten in alles de juiste maat te houden, de nakomelingen van Finda, die naar hun leider Magí ook Magíaren heten, zijn te extreem. De bekende Friese geschiedenis werd door het manuscript vele eeuwen vervroegd, en in verband gebracht met klassieke thema's als de Odyssee en de veroveringen van Alexander de Grote. De meeste van deze deskundigen wisten niet goed raad met het manuscript, maar hadden weinig moeite om vast te stellen dat het niet authentiek was. Eén lid van het genootschap echter, J.G. Ottema, conrector van het Leeuwarder gymnasium en een verdienstelijk classicus, raakte overtuigd van de echtheid. Hij gaf de tekst in 1872 uit en ontpopte zich tot een strijdbaar verdediger van het boek. Hij gaf het de naam Oera Linda boek, naar de oude vorm van de familienaam Over de Linden die in het manuscript zelf gebruikt werd.

Meteen na de ontdekking begon het debat over twee vragen: is het Oera Linda boek echt, en zo niet, wie hebben de vervalsing gemaakt? Bij de eerste vraag kan onderscheid gemaakt worden tussen de vraag of de inhoud waar is, en of het boek echt is. De inhoud van het Oera Linda boek is af en toe gewoonweg dwaas. Het is wel duidelijk dat de naam van de god Neptunus niet echt afgeleid is van Neef Teunis, en dat Germania niet van Gerts mannen komt. Maar dergelijke volksetymologieën komen ook in andere, echte geschriften voor. Hoewel op plaatsen onwaar, zou het Oera Linda boek dus wel een echte oude overlevering kunnen zijn. De echte gelovigen namen en nemen overigens een radicaler standpunt in en slikken het hele Oera Linda boek voor zoete koek. Wie Oera Linda Boek googelt, zal vinden dat op Internet de gelovigen de overhand hebben. De meerderheid van de gevonden sites neemt de tekst voor echt en ten-

minste deels waar aan. De hedendaagse volgelingen treft men zowel onder *new agers* als in neonazistische kring (eindelijk het bewijs dat de wortels van het christendom Germaans en niet uitsluitend Joods zijn. Zie: www.nsm88.com/articles/oeralindabook.html en www.oeralindabook.com/ (5 februari 2007).

Het debat over de echtheid van het boek is op allerlei fronten gevoerd. Het manuscript is geschreven op machinaal vervaardigd papier uit het midden van de negentiende eeuw, zo werd al snel vastgesteld, maar het zou natuurlijk daarop overgeschreven kunnen zijn. Sommige in de tekst vermelde gegevens pasten bij in 1870 recente archeologische ontdekkingen, zoals bijvoorbeeld het bestaan van paaldorpen in Zwitserse meren. Als het manuscript ouder zou zijn dan 1850, toen die paaldorpen bekend werden, zou dat een belangrijk argument voor de authenticiteit van de tekst zijn. Was de taal goed, ja misschien zelfs bijzonder zuiver proto-Oudfries, of corrupt? Jensma gaat al deze debatten na en moet steeds tegen authenticiteit van de tekst beslissen. Hij voegt daar ook een argument aan toe, dat beslissend laat zien dat het Oera Linda boek noch echt, noch waar kan zijn. De strijd tussen de Friezen van Frya en de Magiaren laat zich namelijk ook lezen als een analogie tussen vrijzinnigen en orthodoxen in de hervormde kerk. Als daar eenmaal op gewezen is, is die analogie overduidelijk, tot aan de naamgeving toe. Die van Frya zijn Fryzinnig en de fijnen – zoals de orthodoxen ook wel aangeduid werden – volgen Finda. Zij kunnen in hun religieuze beleving niet zonder Magí en zijn dus Magiaren. Deze analogie kan niet ouder dan het midden van de negentiende eeuw zijn en velt dus het oordeel over de tekst: waar noch echt.

Als vervalsers wijst Jensma drie *likely suspects* aan, die al vanaf het begin van het debat als mogelijke daders te boek staan. Als een detective toont hij aan dat ieder van hen gelegenheid en motief had en een essentiële bijdrage aan de vervalsing leverde. Cornelis over de Linden was van Friese afkomst, had echte familiepapieren en kon daartussen het Oera Linda Boek laten opduiken. Hij zat tegen de vrijdenkers aan, maar miste de intellectuele achtergrond die voor de vervalsing nodig was. Die werd geleverd door François HaverSchmidt en Eelco Verwijs. HaverSchmidt, als student bekend geworden als de dichter Piet Paaltjens, leverde het literaire talent. Hij was in het begin van de jaren 1860 modernistisch dominee in het orthodoxe Foudgum. Hij schreef de vrijzinnige aanklacht tegen het fundamentalisme. Na Foudgum was HaverSchmidt dominee in Den Helder, waar hij zijn gemeentelid Over de Linden leerde kennen. Verwijs en HaverSchmidt waren verre familie en kenden elkaar in ieder geval uit hun Leidse studententijd. Verwijs leverde als medio-neerlandicus en Fries provinciaal bibliothecaris en archivaris de taalkundige en historische expertise. Jensma kan hun handen vrij goed in het manuscript aanwijzen. Waarschijnlijk bracht Verwijs de vervalsing in omloop in de hoop dat een van zijn tegenstanders, eerst de Harlinger journalist Jan Frederik Jansen en later de Leeuwarder stadsarchivaris Wopke Eekhoff, het voor echt zouden aanzien. In dat geval hadden de samenzweerders na enige tijd hun auteurschap kunnen onthullen. Verwijs zou zijn tegenstanders belachelijk gemaakt hebben, en HaverSchmidt en Over de Linden zouden aangetoond hebben hoe gemakkelijk gelovigen gevonden kunnen worden voor Bijbelachtige fantasieteksten. Maar Jansen en Eekhoff haptten niet. Nadat Ottema zich als een gelovige ontpopte, probeerden Verwijs en HaverSchmidt hem nog op het spoor te zetten dat het hier een vervalsing betrof. Toen Ottema echter volhield, zo veronderstelt Jensma, hebben zij het niet meer aangedurfd voor hun auteurschap uit te komen. Verwijs loog daarover zonodig, HaverSchmidt hulde zich in raadselen rond zijn alter ego Paaltjens.

De lezer denkt na Jensma's proefschrift dat het laatste woord over de Oera Linda affaire nu wel gezegd is, en op briljante wijze. Maar als de geschiedenis van het Oera

Linda boek iets toont, dan is het wel dat geloof niet noodzakelijkerwijs wijkt voor ratio. Zie bijvoorbeeld <http://home.nordnet.fr/~jacfermaut/oeralindaboekpres.html> (5 februari 2007). Het Oera Linda boek zal ook na Jensma nog geloofd worden.

Lex Heerma van Voss

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

E.P.H. Cordfunke en H. Sarfatij (eds.), *Van Solidus tot Euro. Geld in Nederland in economisch-historisch en politiek perspectief* (Hilversum: Verloren, 2004) 176 p., ISBN 9065508295

Naar aanleiding van de invoering van de euro op 1 januari 2002 organiseerde de Stichting Archeologie en Historie SCHI samen met Het Koninklijk Penningkabinet te Leiden (thans opgegaan in het Geldmuseum te Utrecht) een symposium. Dit vond plaats op 25 oktober 2002 onder de titel 'Van Solidus tot Euro. Geld in Nederland in economisch-historisch en politiek perspectief'. Het leverde een interessante, maar nogal heterogene bundel opstellen op. Als redacteur kun je in zo'n geval verschillende dingen doen. Óf je selecteert zodanig dat de samenhang vergroot wordt; óf je maskeert de heterogeniteit door het schrijven van een gedegen inleiding die juist de samenhang van de bijdragen benadrukt; óf je verzint een andere list. Dat laatste hebben de redacteurs van deze bundel gedaan. Ze hebben namelijk een deskundige buitenstaander, E.J.A. (Bert) van Beek, gevraagd om in een nabeschuiving de stukken aan elkaar te praten. Hoe onconventioneel ook, dat was geen slechte keuze want Van Beek weet in ieder geval een mooie historische lijn aan te geven. Ik zal deze voor een deel volgen en wil daarnaast op enkele methodologische aspecten wijzen.

Zoals bekend kwamen munten in het huidige Nederland voor het eerst echt in omloop in de Romeinse tijd. R.H.P. Proos laat zien dat deze circulatie niet beperkt was tot de Romeinse legerkampen en centra, maar ook doorgedrongen was tot de nabijgelegen 'inheemse' nederzettingen, in dit geval gelegen in de Zanderij in Katwijk. Na circa 200 verdwijnt hier de circulatie en moeten munten als het ware weer opnieuw uitgevonden worden. Afgezien van – ook in Katwijk gevonden – zilveren 'sceatta's uit circa 700 waarvan het gebruik onduidelijk is, komen we via de mooie bijdrage van Besteman over de twee Scandinavische zilvervondsten bij Westerklijf (op Wieringen) op iets steviger bodem. Uit de samenstelling van deze vondsten zou men kunnen afleiden dat in het derde kwart van de negende eeuw hier de overgang plaats heeft gevonden van zilver ten dienste van schatvorming (vooral in de vorm van sieraden en baren) naar zilver als ruilmiddel (in de vorm van zogenaamde 'hakzilver' en Arabische dirhems, beide kleine stukken zilver, blijkbaar per gewicht gebruikt).

De volgende fase, de circulatie en productie van 'volledig geld' (dus van voorwerpen met de gecombineerde functies van middel voor schatvorming, ruilmiddel én rekeneenheid – mogelijk gemaakt door standaardisering door middel van het garanderen van gewicht en gehalte van edelmetaal – wordt vertegenwoordigd door twee bijdragen: een van Bouke Jan van der Veen over een Utrechtse penning uit de elfde eeuw en een van J.J. Grolle over de Hollandse munt, in het bijzonder de penningen van Floris v en hun imitaties. Deze auteurs gaan vooral in op de interpretatie van portretten op munten. Sindsdien heeft nooit meer een terugval naar een geldloos tijdperk plaats gevonden, maar dat betekende niet het einde van alle monetaire perikelen. Drie komen er hier aan de orde.